

ՈՐՈՇ ԴԻՏԱՐԿՈՒՄՆԵՐ ՀԵՌԱՎԱՐ ԿՐԹՈՒԹՅԱՆ ՎԵՐԱԲԵՐՅԱԼ*

Ս. Գ. ԳԱԼՍՅԱՆ, պահեստագործի ք/ծ գնդապետ, ք. գ. դ., պրոֆեսոր,
ԵՊԲՀ ՌԲԿԳ կենտրոնի տնօրեն, Գ. Ա. ԱՎԵՏԻՍՅԱՆ, ք. գ. թ., դոցենտ,
ԵՊԲՀ հետբուհական և շարունակական կրթության գծով պրոռեկտոր,
Ս. Հ. ԱՂԱՍՅԱՆ, ք. գ. թ., ԵՊԲՀ ֆիզիոլոգիայի ամբիոնի ավագ
դասախոս, Լ. Ռ. ԱՎԵՏԻՍՅԱՆ, ք. գ. դ., պրոֆեսոր, ԵՊԲՀ ուսումնական
աշխատանքների գծով պրոռեկտոր

Ներածություն

20-րդ դարի վերջին և 21-րդ դարի սկզբին ամբողջ աշխարհում բուհերի ուսանողների թիվն զգալիորեն աճել է: Ընդ որում, շարունակում է մեծանալ առաջին հերթին օտարերկրյա (միջազգային) ուսանողների, հատկապես՝ հետբուհական կրթություն ստացողների՝ մագիստրոսների, ասպիրանտների, դոկտորանտների թիվը: Մեծ Բրիտանիայում, օրինակ, 2010–2011 թթ. օտարերկրյա ուսանողները կազմում էին բոլոր ուսանողների 28 %-ը: Ընդհանրացող աշխարհում այս իրավիճակը հանգեցրեց հեռավար կրթության գաղափարի թարմացմանն ու զարգացմանը¹:

Համաձայն «Եվրոպական համալսարանների ասոցիացիայի» (*“European University Association”, EUA*) «Միտումներ 2015. ուսուցում և ուսուցանում Եվրոպական համալսարաններում» (*“Trends 2015: Learning and Teaching in European Universities”*) տարեկան հաշվետվության՝ 2013 թ. աշխարհի տարբեր երկրներում սովորող օտարերկրացիների թիվը՝ որպես ուսանողների ընդհանուր թվի մասնաբաժին, աճում է բարձրագույն կրթության ցածր՝ բակալավորի աստիճանից դեպի ավելի բարձր՝ դոկտորական աստիճանը²:

Բարձրագույն կրթության պահանջարկը բավարարելու նպատակով բազմաթիվ կրթական հաստատություններ սկսել են իրենց ուսումնական պլաններում ավելի ու ավելի մեծ չափով ներառել հեռավար կրթության հնարավորություն ընձեռող ծրագրեր՝ օգտագործելով ժամանակակից թվային տեխնոլոգիաները³:

* Հոդվածը նախնական տեսքով ստացվել է 29.01.2024: Հոդվածի գրախոսությունը ստացվել է 04.04.2024:

¹ Տես Օ. Գ. *Ламинина*. Технологии и принципы дистанционного обучения: зарубежный опыт. «Педагогический журнал», 2016, № 4:

² Տես *Andrée Sursock*. Trends 2015: Learning and Teaching in European Universities. EUA publications, May 2015 (<https://eua.eu/downloads/publications/trends-2015-learning-and-teaching-in-european-universities.pdf>):

³ Տես *Е. В. Соколова, А. Я. Шатрова*. Цифровые технологии в образовании: наукометрический анализ зарубежных и отечественных исследований. «Вестник Северо-Восточного федерального университета им. М. К. Аммосова». Серия: «Педагогика. Психология. Философия», 2023, № 1 (29):

Հեռավար կրթության էությունը

Հեռավար կրթությունը, որի պատմության սկիզբ կարելի է համարել 19-րդ դարը, 1800-ական թվականների վերջին արդեն բավական տարածում էր ստացել հյուսիսամերիկյան մայր ցամաքում: Հաղորդակցման միջոցների հնարավորությունների ընդլայնումը, տարբեր տեխնոլոգիաների զարգացումը, գիտական նորամուծությունները նպաստեցին հեռավար կրթության տարածմանը, իսկ 20-րդ դարի վերջին այն կտրուկ առաջընթաց ապրեց՝ տեղեկատվահաղորդակցային տեխնոլոգիական հեղափոխության շնորհիվ⁴: Արդեն 1990-ականներին համալսարաններն ու քոլեջներն սկսեցին փորձեր անել անցնելու հեռավար կրթության զարգացման հաջորդ փուլին՝ առցանց դասընթացների ձևով: 1998 թվականին Նյու Յորքի համալսարանն առաջինն էր, որ բացեց կրթական առևտրային (վճարովի) ստորաբաժանում⁵:

COVID-19-ի բռնկումից հետո կրթական միջավայրում տեղի ունեցան լուրջ փոփոխություններ: Այսպես, որոշ ժամանակով փակվեցին բոլոր ուսումնական հաստատությունները: Ֆիզիկական հեռավորություն պահպանելու անհրաժեշտությունը ուսումնական հաստատություններին ստիպեց անցում կատարել առցանց ուսուցմանը: Որոշ հաստատություններ պարզապես շեշտը դրեցին արդեն իսկ ինտեգրված հեռավար ուսումնական պլանի վրա, իսկ որոշ հաստատությունների համար այդ անցումը նշանակում էր նոր մարտահրավերների հաղթահարում, քանի որ նրանք մշակութային ու տեխնոլոգիական առումով պետք է հարմարվեին նոր իրադրությանը⁶:

Հեռավար կրթությունը տարբերվում է կրթության այլ՝ հեռակա, երեկոյան և էքստերն, ձևերից այն առումով, որ նվազ ծախսատար է և ունի օպերատիվ հետադարձ կապի առավելություններ: Բացի այդ, շնորհիվ հեռավար ուսուցման, հեռավոր շրջանների բնակիչներն ու տեղաշարժման սահմանափակ հնարավորություններով մարդիկ հնարավորություն ստացան շարունակելու իրենց կրթությունը⁷:

Հեռավար կրթությունը սահմանվում է որպես հաստատութենական ֆորմալ կրթություն, որի դեպքում առանձնացվում է ուսումնառող խումբ և

⁴ *Stu Hope E. Kentnor*. Distance Education and the Evolution of Online Learning in the United States. University of Denver, 2015:

* Հարկ ենք համարում նշել, որ հեռավար կրթության (дистанционное обучение, distance education) և առցանց ուսուցման (онлайн обучение, online learning) առնչության վերաբերյալ ոչ արևմտյան, ոչ ռուսաստանցի մասնագետները միակարծիք չեն. ոմանք համարում են, որ առցանց ուսուցումը հեռավար կրթության եղանակ է, ոմանք՝ որ տեսակ է, ոմանք էլ՝ որ զարգացման փուլ է: Մենք հակված ենք ընդունելու վերջին պնդումը:

⁵ Տես նույն տեղում:

⁶ *Stu J. Sanders, R. Correia, M. Dankbaar, P. de Jong, P. S. Goh, I. Hege, K. Masters, S.-Y. Oh, R. Patel, K. Premkumar, A. Webb, M. Pusic*. Twelve tips for rapidly migrating to online learning during the COVID-19 pandemic. “MedEdPublish”, 29 April 2020 (<https://mededpublish.org/articles/9-82/v1>):

⁷ Տես *O. Գ. Լամինինա*, Նշ. աշխ.:

օգտագործվում են ինտերակտիվ հեռահաղորդակցության համակարգեր, որպեսզի ուսումնառողները (ուսանողները), ռեսուրսները և ուսուցանողները (ուսուցիչները) լինեն միավորված: Այս սահմանումը ներառում է չորս բաղադրիչ: Առաջինն այն գաղափարն է, որ հեռավար կրթությունն ունի հաստատութենական հիմք: Դրանով է այն տարբերվում ինքնուսուցումից: Երկրորդ բաղադրիչը ուսուցանողի և ուսումնառողի տարանջատված լինելու գաղափարն է, առավելապես աշխարհագրական առումով. ուսուցիչը գտնվում է մի վայրում, ուսանողը՝ մեկ այլ: Տարանջատումը կարող է ունենալ նաև ժամանակային բնույթ: Երրորդ բաղադրիչը ինտերակտիվ հեռահաղորդակցությունն է, որը կարող է լինել համաժամանակյա և տարաժամանակյա: Կարևոր է, որ ուսանողները հաղորդակցվեն ինչպես միմյանց, այնպես էլ ուսուցիչների հետ, ինչպես նաև նրանց հասանելի լինեն հրահանգների աղբյուրները: Իսկ «հեռահաղորդակցության համակարգերը» ենթադրում են էլեկտրոնային միջոցներ, ինչպիսիք են հեռուստացույցը, հեռախոսը և Համացանցը, սակայն չպետք է սահմանափակվեն միայն էլեկտրոնային միջոցներով: Հեռահաղորդակցությունը սահմանվում է որպես «հաղորդակցություն հեռավորության վրա»⁸:

Համաձայն Հոլմբերգի՝ հեռավար կրթությունը ներառում է ուսուցման տարբեր ձևեր բոլոր մակարդակներում. այն տեղի չի ունենում դասասենյակում կամ շենքում դասախոսի շարունակական և անմիջական հսկողությամբ, այդուհանդերձ, հեռավար կրթություն ստացողներն օգտվում են ուսումնական հաստատության տրամադրած կրթական պլաններից, ուղղորդումից և կրթաթոշակից⁹:

«Չկա հեռավար ուսուցման էության միասնական ընկալում: Կրթական հաստատությունն իրավունք ունի հեռավար կրթական տեխնոլոգիաները կիրառելու կրթության բոլոր ձևերի դեպքում: ... Որպես ուսուցման նոր ձև՝ այն չի կարող լինել բացարձակ ինքնուրույն: Հեռավար և առկա ուսուցման նպատակները նույնն են, եթե ուսուցումը հիմնված է նույն բովանդակությունն ունեցող համապատասխան կրթական ծրագրերի վրա: Սակայն այլ են նյութի մատուցման ձևը, դասախոսի և սովորողի, ինչպես նաև տարբեր սովորողների փոխազդեցությունները: Այլ են նաև հեռավար ուսուցման կազմակերպման ձևերը, որոնք պայմանավորված են համացանցի առանձնահատկություններով և նրա հնարավորություններով»¹⁰:

Հետազոտությունները ցույց են տալիս, որ հեռավար կրթությունը փոխում է ոչ միայն կրթական գործընթացի սկզբունքները, այլև կրթվողի դերը¹¹:

⁸ Տես «Defining Distance Education» (http://members.aect.org/pdf/DistED/CH_1.pdf):

⁹ Տես *Diane L. Carver*. Analysis of Student Perceptions of the Psychosocial Learning Environment in Online and Face-to-Face Career and Technical Education Courses. Old Dominion University, 2014:

¹⁰ Տես *Խ. Բեզիրջյան, Վ. Խաչատրյան, Գ. Հովհաննիսյան, Ս. Բաբայան*, Հեռավար ուսուցման կազմակերպումը և իրականացումը կանոնակարգող փաստաթղթերի ժողովածու: Ե., 2017, էջ 11:

¹¹ Տես *B. D. Miljković, A. V. Petojević, M. R. Žižović*. Monitoring the effect of

21-րդ դարում հեռավար կրթությունը շատ հաճախ հենվում է կրթական տեխնոլոգիաների՝ որպես սովորողների համար հիմնական միջոցի վրա: Կարևորվում է այն հանգամանքը, որ հեռավար կրթության պարագայում տեղեկատվության աղբյուրը և կրթություն ստացողը չեն գտնվում նույն ֆիզիկական միջավայրում, ըստ այդմ էլ տեղեկատվությունը կատարվում է տարբեր եղանակներով: Ընդամին առջանց կրթության համար կիրառվող գործիքները փոխել են հեռավար կրթության հեռանկարի նկատմամբ մանկավարժական մոտեցումներն ու տեսլականը:

Առջանց կրթությունն այլևս ինչ-որ ուղղվածություն չէ, ավելին. այն ընդհանուր հոսանք է¹²: Գործնականում առջանց կրթության դեպքում օգտվում են համացանցից, ուսումնական նյութ ստանալու, մշակելու, դասախոսի և մյուս ուսանողների հետ քննարկելու, գիտելիք ծեռք բերելու, իր ուրույն կարծիքը ձևավորելու և փորձառությունը մեծացնելու համար¹³: Առջանց ուսուցման ամենակարևոր առանձնահատկությունն այն է, որ դրա դեպքում ուսուցանողի և ուսումնառողի հաղորդակցումը տեղի է ունենում համաժամանակյա աշխատակարգով՝ ժամանակի ռեալ մասշտաբում: Դրա համար կիրառվում են արդիական տեխնոլոգիաների ընձեռած այնպիսի հնարավորությունները, ինչպիսիք են սոցիալական հարթակները, օրինակ՝ Չում (*Zoom*), *Սկայպ* (*Skype*) և այլն:

Տվյալ թեմայով անգլիալեզու և ռուսալեզու մասնագիտական գրականության մեր կատարած ուսումնասիրության արդյունքները ցույց են տալիս, որ փորձագետները տարբերակում են երեք հիմնական տեսակների հեռավար ուսուցում¹⁴.

1. *համաժամանակյա*, որը տեղի է ունենում ժամանակի ռեալ մասշտաբում, այս ձևաչափին են համապատասխանում առջանց հեռարձակումները, վեբինարները, տեսազանգերը,

2. *տարաժամանակյա*, կամ անհամաժամանակյա, որի դեպքում կիրառվում են նախօրոք պատրաստված ուսումնական նյութեր (*Փաուերփոյնտ* ձևաչափով, տեսանյութեր, տեքստեր), ինչպես նաև ուսման ընթացքի վերահսկման նյութեր (թեստեր, առաջադրանքներ): Իր հերթին այս եղանակը լինում է երկու տեսակի՝ ավտոմատացված (ստանում են առաջադրանքները, անցնում թեստավորում և ավարտում դասընթացը) և դասավանդողի ուղեկցմամբ (ուսուցիչը սահմանված ժամկետներում ստուգում է, մասնակցում է քննարկումներին և այլն),

3. *խառը* ուսուցում:

motivation on mastering knowledge and skills in distance learning systems. "Vojnotehnički Glasnik / Military Technical Courier", 2016, Vol. 64, N 4:

¹² Տես Հոուպ Ի. *Քենտոնր*, Նշ. աշխ., էջ 21–34:

¹³ Տես M. Courtney, S. Wilhoite-Mathews. From distance education to online learning: practical approaches to information literacy instruction and collaborative learning in online environments. "Journal of Library Administration", May 2015, Vol. 55, Issue 4:

¹⁴ Տես «В чем разница между дистанционным и онлайн-обучением». «Русская школа управления», 03.04.2020 (<https://uprav.ru/blog/v-chem-raznitsa-mezhdudistantcionnym-i-onlayn-obucheniem/>):

Մի շարք հեղինակներ հիմնավորում են *խառը ուսուցման*¹⁵ (blended learning, hybrid learning, hybrid education) ձևաչափի անհրաժեշտությունը, երբ հեռավար ուսուցումը համատեղվում է ավանդական կրթության հետ: Այս մոտեցմամբ ենթադրվում է «առցանց հաղորդակցման նպատակով առցանց ուսումնական նյութերի ու հնարավորությունների համատեղում ավանդական դասասենյակային մեթոդների հետ»¹⁶: Խառը ուսուցման հաջողություններն ամփոփված են հինգ հիմնական առավելություններում.

- հնարավորություն է տալիս հաշվի առնելու մեկ կուրսի փոփոխությունները ուսումնառողների նախապատվությունները, թե ինչ են գերադասում՝ ավանդական, հեռավար, թե խառը ուսուցումը,
- միասնաբար օգտագործվում են առցանց և անցանց տեխնոլոգիաները, ինչն ուսուցանողներին հնարավորություն է տալիս իրենց ուսումնական պլաններում ձկուն կերպով կիրառելու կրթական ոլորտում եղած վերջին ձեռքբերումներն ու աշխատանքները,
- նվազ ծախսատար է,
- խթանում է մասնակիցների ինտերակտիվ ներգրավվածությունն ու հաղորդակցումը,
- տարբեր լեզուներով խոսող, տարբեր վայրերում գտնվող, ինչպես նաև մասնագիտական տարաստիճան հմտությունների տիրապետող, սակայն մեկ ընդհանուր կորպորատիվ միջավայրով փոխկապված անհատներին հնարավորություն է տալիս ընտրողաբար մոտենալու ուսումնական նյութին և դրա շնորհիվ լավագույնս տիրապետելու դրան:

Ուսուցման նկատմամբ տվյալ մոտեցումն արդարացված է, երբ ազատ և զբաղված ուսումնառողները պետք է յուրացնեն մեծ ծավալի ուսումնական նյութ: Ընդամին ուսուցանողին խնդիր է դրվում իր ուսումնական պլանում արտացոլել խառը ուսուցման լավագույն փորձն ու ռազմավարությունները և առավելագույնս օգտագործել տնային ու դասարանային համատեղ ջանքերը:

Հեռավար ուսուցումը հաստատուն կերպով արմատավորվում է համալսարանական կրթական միջավայրում՝ մրցակցության մեջ մտնելով դասավանդման ավանդական մեթոդների հետ: Եվ պատճառը միայն այն չէ, որ այս ձևի ուսուցումը ավանդականի համեմատությամբ նվազ ծախսատար է, ապահովում է սովորողների զանգվածային ընդգրկում, կիրառում է արդիական տեղեկատվական համակարգեր և աչքի է ընկնում կազմակերպման հարմարավետությամբ:

Կրթական ծառայությունների շահառուները, լինեն ուսանողներ, դասախոսներ, թե գործատուներ, ձգտում են կրթության ոլորտում տեսնելու առավել դինամիկ զարգացումներ: Մի կողմից՝ ներկայումս գիտելիքն արագ է

¹⁵ Stu “What is Blended Learning? A Guide to Everything You Need to Know” (<https://elmllearning.com/hub/elelearning/blended-learning/>):

¹⁶ Տես նույն տեղում:

«հնանում», մյուս կողմից՝ ուսանողի համար այն դառնում է ավելի բազմա- ոլորտ ու բազմաշերտ, քանի որ ընդլայնվում է շրջանավարտների հմտութ- յունների և կարողությունների շրջանը¹⁷: Աշխատաշուկայում մրցունակ լինելու համար ուսումնառողը պետք է դուրս գա ավանդական լսարանային դասախոսությունների ու պարապմունքների սահմաններից: Հեռավար ուսու- ցումն ապահովում է բազմակողմանի տեղեկացվածություն, ծավալուն խմբային քննարկումներ, փորձի փոխանակում, ընդամին նաև միջազգային մակարդակով, ինչն իր հերթին նպաստում է անհատական ու հաստատու- թենական հիմունքներով միջմշակութային հաղորդակցությունների ու շփում- ների զարգացմանը:

Այստեղ, մեր կարծիքով, կա մի լուրջ վտանգ, մտավախության պատ- ճառ: Ինքնին հասկանալի է, որ «բազմազգ» ուսանողության ու դասախոս- ների շփումները, քննարկումները, գիտելիքների փոխանցումը պետք է կատարվեն մեկ՝ բոլորի համար ընդհանուր, լեզվով, որի դեր կատարելու է (պարզ պատճառներով) անգլերենը՝ փաստորեն զբաղեցնելով ազգային լեզվի տեղն ու, ըստ էության, շրջանառությունից դուրս մղելով այն:

Կրթության թվայնացում

Հարկ է նշել, որ համաշխարհային կրթական միջավայրի բարեփոխման և արդիականացման տեսանկյունից կրթության թվայնացումը հզոր միտում է և պահանջում է կրթության համապատասխան որակի և բովանդակության ապահովում¹⁸: Եվրամիության կրթության զարգացման 2020 թ. ռազմավա- րությունն ունի թվային ուղղվածություն: Այս ռազմավարությունը թվային կրթության «Առնչվեք ապագային» (*“Touch the Future”*) կոչվող համապար- փակ ռազմավարական հայեցակարգի մի մասն է¹⁹: Տվյալ հայեցակարգը մշակվել է ԵՄ-ի կառավարության «ԴիջեդուՓոլ» (*“DigEduPol”*) փաստա- թղթի²⁰ հիման վրա: Հիմնական նպատակը կրթական գործընթացին թվային տեխնոլոգիաների ինտեգրումն է, որպեսզի դրանք օգտագործվեն առանձին առարկաների դասավանդման և ընդհանրապես դպրոցական կրթության գործընթացին զուգահեռաբար: Թվային տեխնոլոգիաները պետք է ոչ միայն

¹⁷ Տես Ն. Խաչատրյան, Հեռավար կրթության կազմակերպման մեթոդաբանական խնդիրները բուհերում: «Բանբեր Երևանի համալսարանի: Տնտեսագիտություն», 2021, հմ. 2 (http://www.old.yu.am/files/04N_Khachatryan.pdf):

¹⁸ Տես Ս. Բ. Մաշկին, Ն. Բ. Լիսովսկայա, Վ. Օ. Մաշկին, Է. Ա. Սարկիսովա. Цифровизация как новое направление в сфере образования. Образовательный вестник «Сознание», 2020, т. 22, № 6:

¹⁹ Տես Olga N. Machekhina. Digitalization of education as a trend of its modernization and reforming. “Revista Espacios”, 2017, Vol. 38, N 40 (<https://www.revistaespacios.com/a17v38n40/a17v38n40p26.pdf>):

²⁰ Տես Johannes Conrads, Morten Rasmussen, Niall Winters, Anne Geniet, Laurenz Langer. Digital Education Policies in Europe and Beyond: Key Design Principles for More Effective Policies. JRC Science for Policy Report, 2017 (<https://publications.jrc.ec.europa.eu/repository/handle/JRC109311>):

օգնեն ուսանողներին յուրացնելու որոշակի փաստեր, այլև մեծացնեն նրանց ձեռնհասությունը (*competence*), զարգացնեն տրամաբանական մտածողության ու հաղորդակցական հմտությունները: Այդուհանդերձ, պետք է ընդունել, որ տեխնոլոգիան ոչ թե հիմնովին փոխարինում է, այլ միայն լրացնում է ուսուցման գործընթացը, քանի որ ցանկացած նորամուծության համար առանցքային դեր ունի մարդկային գործունը:

Ժամանակակից տեխնոլոգիաները կտրուկ կերպով փոխում են տնտեսության բազմաթիվ ոլորտներ. տարածված մասնագիտությունները փոփոխվում են՝ մի մասը վերանում է, ի հայտ են գալիս նորերը: Կրթության ոլորտի մասնագետները նշում են, որ թվայնացումը ոչ միայն կրթության օպտիմալացում է, այլև որոշակի համակարգ, որի գործարկման արդյունքը նոր աշխատատեղերի ստեղծումն է: Հարկ է նշել, որ ՌԴ-ում, օրինակ, մեկ միլիոն մասնագետ արդեն ստացել է վկայականներ թվային տնտեսության ասպարեզում ձեռնհասությունների զարգացման համար, 10 միլիոն մարդ առցանց դասընթացների շնորհիվ բարելավել է իր հմտությունները թվային գրագիտության ուղղությամբ: Կարելի է եզրակացնել, որ բնակչության թվային գրագիտության բարելավման համար համալսարանները պետք է ունենան նոր ուսումնական ծրագրեր, բացեն լրացուցիչ կրթական կենտրոններ և կազմակերպեն վերապատրաստման առաջադիմական դասընթացներ, ինչը անհնար կլիներ առանց հեռավար կրթության և արհեստական բանականության ներդրման:

Խոսելով ուսումնասիրված ռուսական փորձի մասին՝ նշենք, որ ներկայումս բավական լուրջ քննարկումներ են ծավալվել բարձրագույն կրթության հայեցակարգային հիմքերը թվային տնտեսության պայմաններում հստակեցնելու ուղղությամբ²¹: Ոլորտի մասնագետները տարբերակել են առնվազն յոթ հիմքեր.

- մարդ-մեքենա համակարգում և տեղեկատվական հասարակությունում կրթության սուբյեկտների ձևավորման և զարգացման ապահովման համար «գիտություն – մշակույթ – ուսանող – բանականություն» շղթայում թվային կրթական համակարգին առաջատար դերի վերագրումը,
- անընդհատ կրթության հայեցակարգի օպտիմալացումը՝ ռուսաստանյան կրթական համակարգի թվայնացման և առցանցայնացման սկզբունքների հիման վրա,
- ուսումնադաստիարակչական գործընթացի կազմակերպման կարծրատիպների փոփոխությունը՝ կարգադրական եղանակով,
- ուսումնական և մանկավարժական գործունեության համար կրթական սուբյեկտների պարտադիր պատրաստման և վերապատրաստման համակարգի ստեղծումը,

²¹ Ств В. И. Богословский, А. Л. Бусыгина, В. Н. Аниськин. Концептуальные основы высшего образования в условиях цифровой экономики. «Самарский научный вестник. Педагогические науки», 2019, т. 8, № 1(26):

- բարձրագույն կրթությամբ մասնագետների պատրաստման հիմնական կրթական ծրագրերի բովանդակության թվային օպտիմալացումը, հարմարեցումը և ձևափոխումը պետական գործող և հեռանկարային կրթական ծրագրերի շրջանակներում,
- կրթության սուբյեկտների հաղորդակցական հմտությունների ձևավորման և զարգացման համար շարժառիթավորման, արժեքային հիմքերի որոշումը,
- ռուսաստանյան կրթական համակարգի թվայնացման և առցանցայնացման կազմակերպման նկատմամբ մոտեցումների օրենսդրական և դիրեկտիվ փոփոխությունը, ներառյալ՝ թվայնացված կրթական համակարգի պայմաններում աշխատանքային գործառույթներ կատարող դասախոսների պարտականությունները և իրավունքները:

Հեռավար կրթության պարագայում հնարավոր է կիրառել բազմաթիվ մանկավարժական մեթոդներ, մասնավորապես՝ բազմակի օգտագործման ուսումնական ինտերակտիվ օբյեկտներ (միջոցներ), համակարգչային մոդելավորումներ, հղումներ համապատասխան կայքերին, տպագիր հոդվածներ, ինքնաստուգման անհատական թեստեր, առաջադրանքներ, էլեկտրոնային տեսա- և ձայնային նյութեր, վիկիվարժություններ՝ թվայնացված գրքերի առանձին գլուխների և էլեկտրոնային գրքերի ընթերցանություն և այլն²²:

Հեռավար կրթության առավելություններն ու թերությունները

Մասնագիտական գրականության տվյալների ուսումնասիրության ու վերլուծության արդյունքներով²³, որպես հեռավար կրթության ու նրա տարբեր դրսևորումների դրական կողմեր, առանձնացրել ենք հետևյալ դրույթները.

- առանց աշխատանքն ընդհատելու կրթություն ստանալու ուսանողների հնարավորությունը,
- ուսումնական հաստատություն ներկայանալու անհրաժեշտություն չլինելը, համեմայն դեպս՝ հաճախակի (հատկապես վերաբերում է հեռու ապրող ուսանողներին), ինչի շնորհիվ կրճատվում են նրանց ֆինանսական ծախսերը, ինչպես նաև հնարավոր է դառնում մայրաքաղաքային կամ արտասահմանյան բուհերի դիպլոմ ստանալը,

* Վերկայքեր, որտեղ ներկայացված տվյալները հնարավոր է փոփոխել կայքի գործիքակազմի միջոցով:

²² Steu I. Gemmell, R. Harrison, J. Clegg, K. Reed. Internationalisation in online distance learning postgraduate education: a case study on student views on learning alongside students from other countries. "Innovations in Education and Teaching International", March 2015, Vol. 52, N 2:

²³ Steu O. B. Кузнецова. Дистанционное обучение: за и против. «Международный журнал прикладных и фундаментальных исследований», 2015, № 8 (часть 2); Т. А. Танцура. Аспекты дистанционного обучения в современных условиях. «Мир науки, культуры, образования», 2020, № 2(81):

- թեև բարձրագույն կրթություն ամառաշարկող հաստատությունների համար հեռավար ուսուցման ներդրումը կապված է մեծ նյութական ծախսերի հետ (ծրագրային ապահովում, տեխնիկական սարքավորումներ, հատուկ կադրերի պատրաստում և այլն), սակայն վերջին հաշվով երկարաժամկետ հեռանկարում նրանց ծախսերն էապես նվազում են,
- կրթության հնարավորություն են ստանում ֆիզիկապես սահմանափակ կարողություններ ունեցող անձինք, որոնք այդ պատճառով չեն կարող գտնվել դասասենյակում,
- ուսանողներին տալիս է իրենց ուսումնական գործընթացի կազմակերպմանը մասնակցելու հնարավորություն՝ ընտրելու ուսումնական նյութի հետ աշխատելու ժամանակն ու վայրը, որոշելու նյութի ուսումնասիրման արագությունն ըստ իրենց մտածողության ամենաինքնաշարժությունների,
- բարձրացնում է ուսման նկատմամբ ուսանողների գիտակցված վերաբերմունքի մակարդակը, զարգացնում է ռացիոնալ կերպով ժամանակն ու ջանքերը բաշխելու նրանց հմտությունը,
- համալսարանին հնարավորություն է տալիս ամենաբարձր և արագ լրացուցիչ ծախսերի ընդլայնելու ուսանողների շրջանը,
- բարձրացնում է կրթության որակը (մասնավորապես՝ ուսումնական նյութի ընկալելիությունը) շնորհիվ արդիական տեղեկատվական համակարգերի ու միջոցների կիրառման:

Որպես հեռավար կրթության թերություններ կարելի է նշել.

- խորհրդատվության համար դասախոսի հետ անմիջական կապը սահմանափակ է,
- անմիջական «կենդանի» շփման հնարավորությունները (ուսուցիչների, դասընկերների, համալսարանի ղեկավարության հետ) սահմանափակ են, ինչը խոչընդոտում է ավանդական հարաբերությունների կառուցմանը, լսարանի ամառ հրապարակային ելույթ ունենալուն,
- ըստ որոշ փորձագետների կարծիքի՝ կան մասնագիտություններ, որոնք չեն կարող յուրացվել հեռավար կերպով (բժշկ, անասնաբույժ): Սակայն, ըստ մի շարք հեղինակների՝ ներկայումս անգամ բժշկական կրթության համակարգում որոշ մոդուլներով հեռավար ուսուցումն ընդլայնվում և փոխարինում է ավանդական ակադեմիական բժշկական կրթությանը²⁴,
- ոչ բոլոր ուսանողներն են կարողանում պահպանել ինքնուրույնաբար աշխատելու շարժառիթավորումը, ընդամին արդյունքի վրա բացասաբար է ազդում դասախոսի մշտական վերահսկման բացակայությունը,

²⁴ *Sh. Farahmand, E. Jalili, M. Arbab, M. Sedaghat et al.* Distance learning can be as effective as traditional learning for medical students in the initial assessment of trauma patients. "Acta Medica Iranica", September 2016, Vol. 54(9):

- ուսանողը հնարավորություն չունի համեմատելու իր պատրաստության միջանկյալ արդյունքներն այլ ուսանողների արդյունքների հետ, ընդ որում՝ անմիջականորեն համեմատելու ճիշտ տարբերակի հետ և այլն,
- անհամաժամանակյա ուսուցման պարագայում նյութը հուզական երանգավորմամբ ներկայացնող անծը անմիջականորեն ներկա չէ, ինչն ազդում է ուսանողի ընկալման աստիճանի վրա,
- լսարանային պարամունք անցկացնելիս դասախոսը չի տեսնում, թե ինչպես են ուսանողները ըմբռնում նյութը (ըստ նրանց արտահայտած տեսակետների ու տված հարցերի, իր հարցերին պատասխանների) և չի կարող օպերատիվ կերպով շտկել ուսուցանման գործընթացը, այն է՝ նորից կրկնել դժվարընկալելի հատվածները, որոշ հարցերի վերաբերյալ տալ լրացուցիչ պարզաբանումներ, փոխել տեմպը,
- տարբեր ժամային գոտիների դեպքում համաժամանակյա ուսուցման ձկուն կազմակերպումը,
- համակարգչային տեխնիկայից օգտվելու գործընթացի մասնակիցների (հատկապես՝ տարեց դասախոսների) գործնական գիտելիքների ոչ բավարար մակարդակը,
- համակարգչային տեխնիկա ձեռք բերելու և (կամ) համացանցից օգտվելու ոչ բավարար հնարավորությունները,
- հեռավար կրթությունն առանց կառավարության հավաստագրման իրականացնելու հնարավորությունները և այլն:

ՀՀ-ում հեռավար կրթության ներդրման ջանքերը

Քանի որ կորոնավիրուսային համավարակի հետևանքով բազմաթիվ երկրներ ստիպված եղան շտապ անցնել հեռավար կրթության²⁵, անհրաժեշտություն ծագեց հեռավար կրթության ոլորտում կատարելու համակարգային ուսումնասիրություններ և վերլուծություններ, մասնավորապես՝ պարզելու դրա առավելություններն ու թերությունները: Այդ երկրների թվում էր նաև Հայաստանը, որտեղ նույնպես կրթական համակարգի գործունեության մեջ տեղի ունեցան փոփոխություններ, և առկայից հեռավար, մասնավորապես՝ առցանց, եղանակին հապշտապ անցումը երևան հանեց մի շարք խնդիրներ, որոնք անհրաժեշտ էր ուսումնասիրել, հարմարեցնել կրթական միջավայրի պահանջներին, վերացնել թերությունները, ինչպես նաև մշակել այնպիսի համակարգ, որը ապահովեր ապագա հավանական մարտահրավերների հաղթահարումը:

Սույն հոդվածի հեղինակները կատարել են բժշկական բուհում հեռա-

²⁵ *Stu A. Ю. Алексеева, З. З. Балкизов. Медицинское образование в период пандемии COVID-19: проблемы и пути решения. «Медицинское образование и профессиональное развитие», 2020, т. 11, № 2; D. Taylor, J. Grant, H. Hamdy, L. Grant et al. Transformation to learning from a distance. "MedEdPublish", 23 April 2020 (<https://mededpublish.org/articles/9-76>); Զ. Սանդարս, Ռ. Քորեիա, Մ. Դանկբար և ուրիշները, Նշ. աշխ:*

վար կրթական համակարգի ներդրման նախնական վերլուծություն, որն էլ ամփոփ ձևով ներկայացնում ենք ստորև:

Բժշկական բուհում հեռավար կրթության ձևաչափի ներդրման հրատապությունը ցույց տվեց, որ այս ձևաչափով դասեր անցկացնելուն դասախոսները լիարժեք կերպով պատրաստ չէին: Այդուհանդերձ պետք է նշել, որ ուսանողներին փաստացի տրամադրվում էին էլեկտրոնային ձևաչափով բոլոր ուսումնական և մեթոդական նյութերը, որոնց հիմնական մասը դրվում էր համալսարանի հարթակում: Բացի այդ, ընթացիկ հսկողությունը և միջանկյալ ատեստավորումները կատարվում էին էլեկտրոնային գրադարանում՝ համակարգում որոշակի թեստային առարկաների բանկի (շտեմարանի) օգտագործմամբ:

Տվյալ պահի հրամայականն էր դասախոսի աշխատանքը տնից, ինչը առանձնահատուկ դժվարություններ է առաջացրել 60-ից բարձր տարիքի այն դասախոսների համար, որոնք մասամբ էին տիրապետում էլեկտրոնային հաղորդակցության միջոցների ընձեռած հնարավորություններին: Որոշակի հարթակ ներբեռնելու համար նրանց անհրաժեշտ էին մանրամասն հրահանգներ և խորհուրդներ: Հետևաբար կարևոր էր, որ դասախոսները կարողանային ուսանողներին փոխանցել ոչ միայն առարկայի ծրագրային բովանդակությունը, այլև բավական լավ մակարդակով տիրապետելին համակարգչին ու նոր համացանցային տեխնոլոգիաներին:

COVID-19 համավարակի շրջանում ԵՊԲՀ-ում իրականացվող հեռավար ուսուցման ընդհանուր գործընթացի համատեքստում ռազմաբժշկական կրթության որոշ տեսական հատվածներ դասավանդվել են տվյալ ձևաչափով: Ընդամենը կարևորվել են ռազմական և ռազմաբժշկական առարկաների ատեստավորման արդյունքները: Ստորև ներկայացնում ենք «Բուժօառաջության կազմակերպում և մարտավարություն» (ԲԾԿՍ) առարկային վերաբերող տվյալները (Աղ.):

Աղյուսակ

ԲԾԿՍ առարկայի հեռավար ուսուցման տվյալները կլինիկական օրդինատորների մասով

h/h	Կլինիկական օրդինատորներ		Ստուգարքի արդյունքներ		Առաջադիմություն
	ընդամենը	ցիկլն անցել են	ատեստավորվել են	չեն ատեստավորվել	
1	505	297 (58,8 %)	245	52	85 %

Վերլուծությունը ցույց է տալիս, որ 505 կլինիկական օրդինատորներից ԲԾԿՍ առարկայի ցիկլն անցել են 297-ը (58,8 %), ընդ որում, նրանցից ատեստավորվել են 245-ը (82,5 %), ինչը հեռավար կրթության ոլորտում առաջադիմության տեսակետից բավական լուրջ և կարևոր ցուցանիշ է:

Համընդհանրացմամբ պայմանավորված՝ մի շարք փոփոխություններ տեղի ունեցան նաև հայաստանյան բուհերում: Կրթության որակի նկատ-

ամաճ առաջ եկան նոր պահանջներ, որոնք բխում էին կրթության շարունակաբար փոփոխվող չափանիշներից, տնտեսության թվայնացման միտումներից, համաշխարհային տեխնոլոգիական զարգացումներից: Ի վերջո, այս ամենն իր վճռորոշ ազդեցությունն ունեցավ բուհերի ուսումնական պլանների, ծրագրերի, դասագրքերի, ինչպես նաև դասավանդողների մասնագիտական հմտությունների և ուսուցման տեխնոլոգիաների վրա: Ներմուծվեցին նոր երևույթներ և հասկացություններ՝ «վիրտուալ լսարան», «ուսուցիչ (*tutor*) – դասավանդող», «միջազգային հավաստագրում», «համընդհանուր կրթական պլան», «առցանց ատեստավորում» և այլն:

Այդուհանդերձ ներկայումս Հայաստանում դեռևս չկա մի բուհ, որն ունենա հեռավար կրթության ամբողջական համակարգ, ինչպես և դեռ չկա մի մասնագիտություն, որի տարբեր առարկաների ուսուցումը ամբողջովին կազմակերպված լինի հեռավար սկզբունքով:

Նոր պայմաններում փոխվում է նաև դասավանդողի դերը: Նա խիստ «վարժապետից» վերափոխվում է տեղեկատվական աշխարհում ուսանողի համար ուղեկցի, հրահանգչի, տեղեկատվական միջնորդի: Ընդամին նրանից պահանջվում է ոչ թե օպերատորական վարպետություն, այլ դասավանդման նոր մեթոդների մշակման ու կիրառման հմտություն: Դասավանդողի առաջ ծառանում են հետևյալ խնդիրները.

- օգնել ուսանողին գտնելու իր ուղին տեղեկատվական լաբիրինթոսում,
- ուսանողին ներկայացնել տեղեկույթի արդյունավետ և նպատակային որոնման ուղիները,
- ձևավորել ու զարգացնել ուսանողի՝ տեղեկույթի կառավարման (ընտրազատման, վերլուծության, մշակման) հմտությունները:

Տպավորություն է ստեղծվում, թե մի կողմից, մեր բուհերն աշխատում են կրթական գործընթացում հնարավորինս ներդրել նորագույն տեղեկատվական տեխնոլոգիաներ, սակայն, մյուս կողմից, չնայած որոշ արմատական փոփոխությունների, ուսուցումն ընթանում է գրեթե նույն հունով, ինչ մի քանի տասնյակ տարի առաջ:

Հեռավար կրթության մեթոդա պրոբլեմները

Հեռավար ուսուցման ամենակարևոր հիմնախնդիրը որակի վերահսկումն է: Այստեղ որակ ասելիս ի նկատի ունենք մարդկային, կրթական, նյութատեխնիկական ռեսուրսների, ուսումնական գործընթացի ու կրթական ծրագրերի և արդյունքների որակը: Անհրաժեշտ կրթական որակը պետք է ապահովի հատուկ, գիտականորեն հիմնավորված համակարգը: Մեր կարծիքով՝ բարձրագույն կրթության հեռավար ուսուցման որակի ապահովման համակարգը (*Distance Learning Higher Education Quality Assurance System*) կնպաստի հեռավար ուսուցման մրցունակության մեծացմանը և միջազգային շուկայում կրթության որակի չափանիշներին համապատասխանեցմանը²⁶:

²⁶ Տես *Elpipres Muhammad Niku*. Quality Management of Distance Learning Higher Education. “International Journal of Social Science and Human Research”, March 2023, Vol. 6, Issue 3:

Միջազգային փորձը ցույց է տալիս, որ կարևոր հիմնախնդիրներից է նաև հավաստագրումը, ուստի նպատակահարմար է ստեղծել հեռավար ուսուցման մասնագետների ատեստավորման և մասնագիտությունների հավաստագրման համակարգ: Բացի այդ, պետք է հավաստագրվեն նաև էլեկտրոնային դասընթացները, կրթական գործընթացի իրագործման ու կառավարման համակարգը:

Որտե՞ղ և ինչպե՞ս կարելի է կիրառել հեռավար ուսուցումը: Տվյալ դեպքում պետք է հաշվի առնել, որ բժշկական կրթությունն ունի իր առանձնահատկությունները՝ պայմանավորված դասախոս–ուսանող, բժիշկ–բուժառու հարաբերություններով: Հենց այստեղ է, որ հեռավար կրթությունը դրսևորում է իր ձկունությունը: Միջազգային փորձի ուսումնասիրությունը ցույց է տվել, որ, օրինակ, բժշկական ասպարեզում հետդիպլոմային ուսուցումը (օրդինատուրա, ինտերնատուրա) և ընտանեկան բժիշկների որակավորումը հեռավար ուսուցման դասընթացը կազմակերպողների և կառավարողների համար պարարտ հող են:

Հետդիպլոմային ուսուցում անցնող բժիշկը, առաջին հերթին, բուժառուներին օգնություն ցուցաբերող բժիշկ է, ուստի նա կարող է ուսմամբ զբաղվել միայն աշխատանքից ազատ լինելու ժամանակամիջոցում, ընդամին գրադարան կամ ուսումնական հաստատություն հաճախելու համար գրեթե ժամանակ չի մնում:

Հեռավար կրթության ձկունությունն ապացուցվել է նաև ընտանեկան բժիշկների որակավորման գործում:

Բժշկական համալսարանում հեռավար կրթության կազմակերպումը, մեր կարծիքով, կարող է ներառել հետևյալ մեթոդները.

- տեսական առարկաների դասընթաց՝ առանց դասախոսի ներկայության,
- դասախոսի մասնակի ներկայությամբ գործնական պարապմունքներով ուղեկցվող առարկաների դասընթաց,
- դասընթացներ դասախոսի (բժշկի) ներկայությամբ (կլինիկական առարկաներ), որոնց ժամանակ հեռավար ուսուցումը կարող է կատարվել «*հեռուստաբժշկության*» (*telemedicine*) եղանակով:

Եվ այսպես. եթե հեռավար կրթության համար անհրաժեշտ նվազագույն մարդկային և նյութատեխնիկական ռեսուրսներն առկա են, ապա կարիք է առաջանում ուսուցման նորագույն մեթոդները, որոնք վաղուց արդեն ընդունվել և հաջողությամբ կիրառվում են անգամ հարևան երկրներում, ներդրել նաև մեր կրթական համակարգում՝ ավանդական ձևերին զուգահեռ: Ձեռնարկված փորձնական դասընթացների վերլուծական գնահատումները, առկա նախադրյալները, ինչպես նաև ժամանակի հրամայականը ստիպում են լրջորեն մտածել հեռավար ուսուցման ներդրման և զարգացման մասին:

Ամփոփում

21-րդ դարում կրթության կազմակերպիչները կարող են բախվել մի շարք խնդիրների, որոնցով պայմանավորված՝ ավանդական եղանակներով

ուսուցումը դժվարանում է կամ երբեմն դառնում է անհնար, ինչպես, օրինակ, *Covid-19* համաճարակի ժամանակ:

Տեղեկության ղարաշրջանում տեղեկատվական և հաղորդակցական տեխնոլոգիաների (ՏՀՏ) տարածման պայմաններում էլ ավելի են կարևորվում աշխատողների գիտելիքների և հմտությունների խորությունն ու բազմապիսությունը: Հենց կրթության և ՏՀՏ-ի փոխհարաբերությամբ են պայմանավորված կրթության ոլորտում նոր տեխնոլոգիաների ներդրման միջոցով բուն կրթական համակարգի արդիականացումը, ուսուցման և ուսումնառության արդյունավետության մեծացումը²⁷:

Ժամանակակից տեղեկատվական տեխնոլոգիաները, համակարգիչը հնարավորություն են տալիս իրագործելու բազմաբնույթ հեռահաղորդակցություն, ներառյալ՝ տարբեր սոցիալական խմբերի համար նախատեսված կրթական ծրագրերը:

Ներկայումս միայն լսարանային դասախոսություններով ու պարապմունքներով հնարավոր չէ պատրաստել աշխատաշուկայում մրցունակ մասնագետների, հետևաբար մերօրյա կրթության հրամայականն է խմբային լայնածավալ քննարկումների և փորձի փոխանակումների միջոցով բազմակողմանի տեղեկացվածության ապահովումը: Այս առումով առաջին պլան է մղվում կրթության հեռավար, մասնավորապես՝ առցանց, եղանակը: Մագիստրատուրայի, ասպիրանտուրայի և դոկտորանտուրայի ուսումնառողները, աշխատելով և միաժամանակ հեռավար կարգով սովորելով, կարող են արդյունավետ կերպով կառավարել իրենց ժամանակը:

Հեռավար կրթությունն ունի ինչպես իր ռիսկերը (էլեկտրոնային գործիքներին վատ տիրապետում, ոչ ձեռնհաս մարդկային ռեսուրսներ՝ ի դեմս կրթության ոլորտի մասնագետների, ուսումնառողների ինքնակազմակերպվածության պակաս և այլն), այնպես էլ առավելությունները (ժամանակի և ֆինանսների խնայում, ուսումնական նյութերի և միջոցների բազմազանություն և ընտրության հնարավորություն, ֆիզիկական հաշմանդամություն ունեցող կամ գյուղական վայրերի բնակիչների համար կրթության հնարավորություն առաջատար բուհերում, ուսումն աշխատանքի հետ համատեղելու հնարավորություն, բուհերի համար՝ ուսանողների թվաքանակի ընդլայնում, ընտրովի լրացուցիչ դասընթացների կազմակերպում և այլն):

Հեռավար ուսուցումը՝ որպես համակարգված ուսուցման ձև, որի դեպքում ուսանողի և ուսուցանողի միջև անմիջական և ոչ անմիջական հաղորդակցումը կատարվում է հիմնականում տեղեկատվական, տեխնոլոգիական և հեռահաղորդակցային միջոցներով, պետք է անհրաժեշտաբար կանոնակարգված լինի իրավանորմատիվային փաստաթղթերով: Դա հնարավորություն կտա հաստատությունացնելու հեռավար կրթությունը և համապատասխանաբար բարձրացնելու նրա հասարակական արժեքը:

²⁷ Տես *Վազգեն Առստամյան*, Հեռավար ուսուցման տեխնոլոգիաները ԲՈՒՀ-ում: «Գիտական տեղեկագիր», ՀՏԴ 37.02(004.45) (<https://arar.sci.am/dlibra/publication/391567/edition/362205>):

НЕКОТОРЫЕ РАССУЖДЕНИЯ В ОТНОШЕНИИ ДИСТАНЦИОННОГО ОБРАЗОВАНИЯ

С. Г. ГАЛСТЯН, полковник запаса м/с, доктор медицинских наук, профессор, директор ВМОН Центра ЕГМУ; Г. А. АВETИСЯН, кандидат медицинских наук, доцент, проректор по послевузовскому и непрерывному образованию ЕГМУ; С. Г. АДАМЯН, кандидат медицинских наук, старший преподаватель кафедры физиологии ЕГМУ; Л. Р. АВETИСЯН, доктор медицинских наук, профессор, проректор по учебной работе ЕГМУ

РЕЗЮМЕ

В конце XX и в начале XXI веков число студентов во всем мире существенно возросло. Для удовлетворения спроса на высшее образование многие учебные заведения стали все масштабнее включать в свои учебные планы программы, предоставляющие возможности дистанционного обучения с применением современных цифровых технологий. Уже в 90-ые годы XX века университеты и колледжи начали предпринимать попытки перехода на следующий этап развития дистанционного образования – к формату онлайн курсов.

Исследования и анализы в сфере дистанционного образования позволили выделить и систематизировать ряд преимуществ и недостатков дистанционного образования в отношении очного, вечернего, заочного и самообразования. При этом в англоязычной и русскоязычной профессиональной литературе выделены следующие виды дистанционного обучения – синхронный, асинхронный и смешанный (гибридный).

В статье обсуждаются также результаты проведенного авторами исследования опыта внедрения в Ереванском государственном медицинском университете в учебный процесс дистанционного образования в период пандемии коронавируса.

Дистанционное обучение как систематизированная форма обучения, при которой обучающий и обучаемый разнесены в пространственном (а иногда и временном) отношении, а их общение происходит в основном с использованием информационных, технологических и телекоммуникационных средств, должно в обязательном порядке регулироваться нормативно-правовыми документами. Это позволит институционализировать дистанционное образование и соответственно повысить его общественную значимость.

SOME CONSIDERATIONS REGARDING DISTANCE EDUCATION

S. G. GALSTYAN, Colonel of Medical Service (Ret.), Doctor of Medicine, Professor, Director, Center for Military Medical Research, YSMU; G. A. AVETISYAN, PhD in Medicine, Associate Professor, Vice-Rector for Postgraduate and Continuing Education, YSMU; S. H. ADAMYAN, PhD in Medicine, Senior Lecturer, Chair of Physiology, YSMU; L. R. AVETISYAN, Doctor of Medicine, Vice-Rector for Educational Affairs, YSMU

SUMMARY

In the late 1900s and early 2000s, the number of students essentially rose globally. In order to meet the demand for higher education a great number of education institutions embarked on extensively integrating programs offering distance education with modern digital technologies in their curricula. Yet, in the 1990s universities and colleges kicked off efforts in transferring to the next stage of the distance education development, i.e., to the online course format.

Research and analysis in the field of distance education have made it possible to identify and systematize a number of advantages and disadvantages of distance education regarding full-time, evening, correspondence and self-education. Notably, in the English- and Russian-language professional literature the following types of distance learning are highlighted: synchronous, asynchronous and blended (hybrid).

The article also discusses the aftermaths of the study that authors have conducted on the experience of introducing distance education into the educational process at the Yerevan State Medical University during the COVID-19 pandemic.

Distance learning as a systematized form of education, in which the teacher and student are separated geographically (and sometimes in time), and their communication occurs mainly through the use of information, technological and telecommunication means, must be obligatorily regulated by statutes and legal documents. This will allow institutionalizing the distance education, and, accordingly, increasing its social significance.